

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Lietuviai ekumenistai

Ekumeninio sąjūdžio uždavinys yra padėti suartėti vieni su kita krikščioniškomis konfesijoms. Ekumenizmas taigi yra pilna prasme tarpkonfesinė veikla. Nebūtų teisingas ekumenizmo supratimas, jei šis sąjūdis imtų kurti naują krikščionybės sampratą. Toks veikimas neitų konfesijų vienijimo kryptimi, bet būtų greičiau pasidalijimo didinimas, nes negalima tikėtis, kad nauji teologiniai sąjūdžiai neteltų apie save sekėjų ir tokiu būdu nedidintų krikščionijos pasidalijimo.

Ekumeninio sąjūdžio esmė yra pradėti krikščionijos vienijimo darbą nuo savo konfesijos, stengiantis ją suprasti kiek galint pilniau.

Lietuviškoje visuomenėje turime tris konfesijas. Šalia katalikybės čia reiškiasi liuteronų ir kalvinizmas, arba protestantizmas ir reformatai. Abi šios konfesijos kilo, vedamos didelį krikščioniškų vertybių. Liuteronybės iškeltas individualaus krikščionio sąjūdis, galima sakyti, yra visos naujų amžių kultūros kūrėjas. Individo pastatymo žmogaus tikėjimo centre negalima mažai vertinti.

Reformatai išėjo greičiau priešingos minties vedami. Jie gilinosi į tą realybę, kurią sudaro vieno tikinčiojo ryšys su kitu. Reformatai savo pradžioje atstovavo mistinio Kristaus kūno idėjai. Ir jų Katalikų Bažnyčios kritika labiau rėmėsi krikščionių solidarumo trūkumo išraiška.

Tiek viena, tiek kita šių krikščionybės sampratų yra vertingos. Ir katalikiškoji krikščionybė gali ir turi iš jų mokytis ir faktiškai jau yra daug pasimokius. Taip Pijaus XII enciklika apie mistinį Kristaus kūną, kaip Bažnyčios sanderinės pagrindą, kuri buvo paskelbta 1943 metais, iš tikrųjų buvo pajėgimas reformatų pradėti keliu. Tačiau mistinio Kristaus kūno samprata Bažnyčioje buvo žinoma, tik buvo pradėta primirti pirmojo tūkstantmečio pabaigoje. Šv. Tomas Akvinietis dar ją žino, bet jos neaiškina.

Iš liuteronų radikalaus individualizmo daugeliui krikščioniškų organizacijų teko daug pasimokyti ir dar daugiau tenka mokytis. Ypač į tai reiktų atkreipti dėmesį, ieškant išeities iš vienuolinio gyvenimo krizės. Šia proga galima pažymėti, kad naujo palaimintojo Jurgio Matulaičio

veikla yra ėjimas, galima sakyti, abiejų šių konfesijų — reformatų ir liuteronų nurodytu keliu. Jis savo vienuolinio gyvenimo studijoje, „Vedamoji mintis“, akcentuoja gyvai abi vertybes: ir asmens laisvę, ir solidarumo reikšmę. Šiame jo veikale dažnai kartojasi jo išsireiškimas: Dievo vaikų laisvę ir reikalingumas organizacijos.

Patiems liuteronams kelias Bažnyčios vienybės galėtų eiti taip pat jų radikalaus individualizmo keliu. Liutero krikščionio aptarimas „simul justus et peccator“ — kartu teisingasis ir nusidėjėlis, galėtų nurodyti kelią susitaikyti su mintimi, kad Bažnyčioje yra ne vien tik teisieji, bet ir nusidėjėliai. O antra vertus, radikalus individualizmas gali būti geru kelrodžiu suprasti, kad teisingas individas gali reikštis ne tik žemiškajame gyvenime, bet ir amžinybėje šventojo forma (pgl. Owen Chadwick, *The Secularisation of the European Mind*, Cambridge University Press, 1927 m., p. 191).

Kalbant apie liutonių tautos vaidmenį ekumenizme, būtų labai daug prasmės grįžti į 16-tą šimtmetį, kada čia katalikai ir reformatai sutelktinėmis jėgomis kūrė Lietuvos statusus. Gaila tik, kad ši veikla dar nėra nei mūsų teisininkų, nei Bažnyčios istorikų atrasta. (Žr. mano straipsnį *Drauge*, „Treciojo Lietuvos statuto ruošimo epopėja“, 1986 m., ypač lapkričio 29 d.) Ne tik šios dvi konfesijos bendrai kūrė statutą, bet ir savo bylą sprendė šio statuto keliu. Tai yra ypač pažymėtina, kai prisimename, kad, rodos, kultūringa prancūzų tauta reformatų bylas bandė išspręsti garsiomis Baltramiejaus nakties žudynėmis 1572 metais, o tuo tarpu Lietuvos katalikai ir reformatai turėjo kantrybės savo teise aiškintis teismuose, laikantis jų bendrai sukurto statuto rėmuose. Tai yra dar pačių liutonių neatrasta jų ekumeninė garbė.

Vytautas Bagdanavičius, MIC

Šios kun. Vytauto Bagdanavičiaus mintys, ryškinančios solidaraus krikščionių bendravimo reikala, pateiktos simpoziume, „Ekumenizmas, kaip dialogas krikščioniškojo šviesos ir meilės“, Krikščioniško atsisavinimo savaitgalio programoje Chicagoje 1987 m. kovo mėn. 14-15 d. Tokiomis

Matau, kaip visa susilydo į dvi to paties kamieno vis dar siautulingai gyvas šakas — Joną ir Adolfą Mekus. Jų pėdas užtiksimame visame pasaulyje, ir ilgas ir nelengvas kelias yra vainikuotas pripažinimų gausa. O už vis tebuvo siekta tapti: visa matuojančių sąžinė ir pastanga pilnutiniu žmogum.

— Ir tada vieną dieną pabudau, buvo pavasaris. Aš dirbau pas ūkininką už berną. Išvažiavau arti. Ariaus ir galvojau — greit baigsis. Ir tada atėjo šeimininkas ir pasakė: karas baigtas. Ką aš galėjau daryti? O, sakau, jau? Taryt vis vien. Ariaus toliau. Ir tik dabar pastebėjau, kad ežų krūmai jau žydi. Baltais rėmais sulopyti sklypai. Visas sodžius, visas pusiasalis. Visas kraštas žydėjo. Man buvo tokia plati nuotaika, kada vakare su plūgu ir arkliais grįžau namo. Aš švenčiau Velykas. Ir kitądien, susidėjęs dežutėn dailteliu, išėjau į miestą. Pakelės visur žydėjo ir dangus taip giedras ir karas baigtas. Ėjau ir neišlaikiau džiaugsmo. Kaip iš kalėjimo, — vėl pradėti gyventi. Nuo nieko. Matai mano rankas — jos alyvuotos ir įsiėdę geležies rūdimi. Neišplausi. O pirštų galai, pažirėk, raudoni ir nudilę nuo amžinos geležies fabrike. Aš esu darbininkas, menkiausias iš visų fabrike. O man mokslo ir svajų metus nutėskė krauju. Aš visai ko kito išmokau per tuos metus. Aš nežinau formuliu ir matematikų, aš nemoku lotyniškai, bet aš žinau, kokia laimė žinot, kad dar ši syki išlikai gyvas. Kad gyveni. Ir aš nieko daugiau nenoriu.

Ir kiek tolėliau:

Kada po bombardavimų nakties gulėjau sklepe suzeistu petimi, aš jaučiau, kaip mano kraujas sunkiasi per drabužį ir paliečia cementą. Kraujas godžiai gėrėsi į jį. Mano kraujas. Ir aš gulėjau kniūščiom ant to paties cementinio luito. Aš susiliejau su juo, atidaviau jam savo kraują. Tada maniau, kad jeigu mirsiu neatkastas, mano gyvybė pereis į cementą. Kvaila mintis. Vėliau, kraujui nenustojant bėgti, aš kaire ranka apnuoginau petį ir, pagraibęs nuo žemės kalkių ir dulkių, uždėjau ant žaizdos. Ir dar sauja, ir dar. Ir prispaudžiau. Kraujas nebebeėjo. O tada turėjau daug laiko galvoti, iki atkasė mus. Retkarčiai jaučiau, kad pametu savo ribas ir ritmą. Antra syki savo gyvenime. Mano kraujas buvo cemento ir cementas mano kūne. Jei nuplėščiau dabar jau kraują sukrešėjusį cementą nuo peties, aš nesulaukčiau ryto. Jis mane gelbėjo, ir aš neradau ribos: kur jis baigėsi, kur aš prasidėjau. Tai mano mokslas.

krikščionių bendravimo pastangomis Chicago ir jos apylinkių liutoniams ruošiamos ekumeninės pamaldos Cicero Šv. Antano liutonių parapijos bažnyčioje, 1515 South 50th Avenue, kurios bus šiandien, gegužės 2 dieną, 4 val. po pietų.

Akinančiai baltas šviesumas

LEONAS LĖTAS

Tokia buvo Adolfo „Duona“. O Jonas? Štai jo „Fête des Roses“:

Tikrai, nuo ano vakaro aš nebuvau nė syki šito veido prisiminęs. Ir kai aš dabar savo pasamoneje jį vėl mačiau, šitą nuosirdų, paprastą veidą, su tokiu nuostabių akių ir lūpų sudėjimu, aš pajutau, ir man pačiam buvo tai taip keista, kaip šitas veidas, šitas nusišypsojimas — šita visa jos ano vakaro nuotaika susilijo su šituo paslaptingu kvepėjimu. Jie susilijo ir perėjo vienas per kitą, susirisdami kaip sunertų rankų pirštai, iš vien ir nebeišskiriamai. Aš stovėjau ant bažnyčios laiptų nuostabos ekstazėje, sekiau pats savytą keistą ir nesuprantamą metamorfozę, ir man dabar, staiga, buvo visiškai aišku šito kvepėjimo spalva. Man staiga nebebuvo jokio vidinio pareikalavimo žinoti, kas jis yra — aš betarpiu ir labai tikrai dabar jaučiau jį esant aną merginą. Tai buvo tapatu su jos ano vakaro nuotaika ir šypseniu, negalėjo būti jokio to atitikmens, jokios gėlės, kuri taip kvepėtų, kaip šitai, kaip šitos mergaitės siela. Aš negalėjau to kitaip pavadinti — tai jos siela, kuri, kaip paslaptingi kvepalai, vienu jos nusišypsojimu įaugo many.

Aš stovėjau dabar ant bažnyčios laiptų lygiai kaip aną vakarą, kai ieškojau jos, ir pati minia plaukė per šalį ir mirgėjo savo rūbais gatvių šviesoje.

Čia aš jums išskaptavau dvi detales.

Žvilgsnių klestėjimo metu, gyvenant Wiesbaden'o D.P. stovykloje, Algirdas Jeronimas Landsbergis ir abu broliai Mekai, lankydamai Mainz'o universitetą, godžiai sėmėsi žymiai turtesnės nei pokario Vakarų Vokietijos kino teatro gausos filmų tviskėjimo korių saldžio.

Lap... lap... lap... Karnavalas. Pulko puota. Punšas. Lap. Sužadėtinės įžeidimas. Punšas ant galvos. Lap. Iššauktas dvikovon. Vienas terasojė. Baronas von Deibelhorn iš Serbijos prie manęs. Lap. Sufrizuotas balsas. Aš noriu jums padėti. Lap. Ačiū, nereikia. Lap. Jūs persmeigsit tą šnicelį, bet abejonė nenustos jūsų graužusi. Lap. Teisybė. Bet, po vėlnių, kodėl jums tai rūpi? Lap. Aš esu iš Serbijos. Mes žinom daugiau, negu... Aš žinau vaistus jūsų abejonėi pašalinti. Lap. Yra žolelių, kurias vidurnaktį išgėręs žmogus praranda savo kūną. Ir jį grąžinti tegali tyros, nekalto, daug kentėjusios merginos prisipažinimas meilėje. Lap. Kokia sunki, kokia girta, kokia kvaila buvo mano galva. Lap, lap, lap. Duokit žoleles ir pakvieskit sužadėtinę. Ji tyra, ji kentėjo, ji myli. Lap. Ko jis norėjo iš manęs? Kokia sunki... Lap. Mes atėjom į koridorių, aš išgėriau... ir nebejutau nei gėralo, nei savęs. Rūkas. Lap. Laikas tekėjo, bet kurį ir kiek — valanda, diena? Kartais garsas minkštas ir bespalvis — iš žemės ar iš amžinybės? Lap. Lap.

Ar čia, Algirdo Jeronimo Landsbergio „Žmogus koridoriaus gale“ puslapiuose, — bent lengva užuomina — neatsisipindi ir vėliau Jono rankose laikomas Bolex kameros „krypuojančios“ filmų režgimo technikos pradą? Pasekime Adolfą jojo „Mergina ir Grohno vėjas“ lakštuose:

Jurgis ją lydėjo. Ji buvo labai smulki ir maža. Ir kada jis ją paėmė už parankės, ji buvo dar mažesnė. Ir jam pasidarė labai neįjauki jausti ploną ranką savo rankoje ir klausytis jos tokių smulkių žingsnių. Restorano raudona šviesa.

Adolfas Mekas

— Kur dabar šiaurė?
— Ten.
— Ne, tenai. Aš šiaurę atrandu palei Grįžulo ratus. Man susimaišė pasaulio šalys.
— O kur rytai?
— Nežinau. Šiaurė — ten, o kur rytai — nežinau.
— Ar nematai, kur saulė teka?
— Ne, nematau. Nesu matęs, kaip teka saulė. O kada ji jau aukštai, aš vis tiek netikiu. Ji man ne pietuose. Bet žvaigždžių nėra.
— Yra, kaip nėra. Matai. Ten.
— O, dabar matau. Ten Grįžulo ratai. Pažįsti Grįžulo ratus?

Vėliau — tas pat:

— Aš čia gyvenu.
— Čia, šitame name?
— Čia.
— Antrame aukšte?
— Antrame.
— O kampe restoranas?
— Ne, siuivykla.
— Taip, siuivykla.
Tuojaus už kampo girdėjosi lenkų salės muzika ir tolimas įsismaginsiu vakarotojų triukšmas, kaip debesies ūžimas.
— Vestuvės turbūt, matai, kaip automobilis apkaitytas.
— Vestuvės. Aš mėgstu vestuves.
— Kodėl?
— Nežinau.
— Žiūrėk, kieno tas šunelis?
— Baltas.
— Eikš, nekandį?
— Jis ne mūsų. Mes turime didelį, pikta.
— Aš noriu pamatyti.
— Negalima, jis priiristas.
— Eikš, paglostysiu.

Kairėj pusėj, už kampo buvo lenkų salė, ir žmonės retkarčiai praeidavo, o dešinėj, ant kito kampo — baras. Raudonos Rupert alaus reklamos degė languose ir už stiklų matėsi baltas kelnis ir keletas galvų, užverstų ir bežiūrinčių į televiziją kampe. Baltas šunelis atsigulė ant laiptų ir padėjo galvą ant kojų.

Po 1,200 egzempliorinės antrosios Prozos — joje, kaip ir pirmojoje, kartu dalyvauja ir dailininkai su 128 puslapiais ir Algirdas Jeronimas Landsbergis, ir Leonas Lėtas — kiekvienas iš keturių, išsiskleidę po visus kampos, teprakalba į mus pavieniu. Visi — laureatai. 1972 metais Jonas Mekas išleidžia jo Jurgio Mačiūno ipavidalintas — ar tai medžio, ar tai odos ar kitokiomis medžiagomis įviršelintąsias — *Reminiscentijas*. Tatai — jau po jo ir jo brolio laimėjimu, tvirtu įsitiprinimu ir pasaulinio pripažinimo neholivudinėje filmu

plotmėje ir, Jono atveju, itin nenuilstama kova straipsniais, kritika ir, vis neperiodiškai leidžiant — kartu su Adolfo indėliais — *Film Culture* vieneta, Adolfui, atlikus karinę prievolę vėl jo mindomoje — užvis Francūzijoje — Europoje, vis daugiau kryptant, šalia tiesioginio filmų statymo, į profesoriavimą — toje jo mėgstamoje srityje (nuo 1971 metų, o ir dabar, jis yra dėstytojas ir paskiausiojo metu — „Director, Milton Avery Graduate School of the Arts — Bard College, Annandale-on-Hudson, New York; Chairman of The Graduate Committee“) — o Jonui, galiausiai šalia dalyvavimų jūry komisijose, paskaitų universitetuose, „independent filmmakers' festivals“ ruošų ir niekada nenustygstant bet kada, reikalui esant, paimti į visada kovai pasiruošusias rankas savo gaivia plunksna, baigiančiam

— Kur dabar šiaurė?
— Ten.
— Ne, tenai. Aš šiaurę atrandu palei Grįžulo ratus. Man susimaišė pasaulio šalys.
— O kur rytai?
— Nežinau. Šiaurė — ten, o kur rytai — nežinau.
— Ar nematai, kur saulė teka?
— Ne, nematau. Nesu matęs, kaip teka saulė. O kada ji jau aukštai, aš vis tiek netikiu. Ji man ne pietuose. Bet žvaigždžių nėra.
— Yra, kaip nėra. Matai. Ten.
— O, dabar matau. Ten Grįžulo ratai. Pažįsti Grįžulo ratus?

Vėliau — tas pat:
— Aš čia gyvenu.
— Čia, šitame name?
— Čia.
— Antrame aukšte?
— Antrame.
— O kampe restoranas?
— Ne, siuivykla.
— Taip, siuivykla.
Tuojaus už kampo girdėjosi lenkų salės muzika ir tolimas įsismaginsiu vakarotojų triukšmas, kaip debesies ūžimas.
— Vestuvės turbūt, matai, kaip automobilis apkaitytas.
— Vestuvės. Aš mėgstu vestuves.
— Kodėl?
— Nežinau.
— Žiūrėk, kieno tas šunelis?
— Baltas.
— Eikš, nekandį?
— Jis ne mūsų. Mes turime didelį, pikta.
— Aš noriu pamatyti.
— Negalima, jis priiristas.
— Eikš, paglostysiu.

Kairėj pusėj, už kampo buvo lenkų salė, ir žmonės retkarčiai praeidavo, o dešinėj, ant kito kampo — baras. Raudonos Rupert alaus reklamos degė languose ir už stiklų matėsi baltas kelnis ir keletas galvų, užverstų ir bežiūrinčių į televiziją kampe. Baltas šunelis atsigulė ant laiptų ir padėjo galvą ant kojų.

Po 1,200 egzempliorinės antrosios Prozos — joje, kaip ir pirmojoje, kartu dalyvauja ir dailininkai su 128 puslapiais ir Algirdas Jeronimas Landsbergis, ir Leonas Lėtas — kiekvienas iš keturių, išsiskleidę po visus kampos, teprakalba į mus pavieniu. Visi — laureatai. 1972 metais Jonas Mekas išleidžia jo Jurgio Mačiūno ipavidalintas — ar tai medžio, ar tai odos ar kitokiomis medžiagomis įviršelintąsias — *Reminiscentijas*. Tatai — jau po jo ir jo brolio laimėjimu, tvirtu įsitiprinimu ir pasaulinio pripažinimo neholivudinėje filmu

— Kur dabar šiaurė?
— Ten.
— Ne, tenai. Aš šiaurę atrandu palei Grįžulo ratus. Man susimaišė pasaulio šalys.
— O kur rytai?
— Nežinau. Šiaurė — ten, o kur rytai — nežinau.
— Ar nematai, kur saulė teka?
— Ne, nematau. Nesu matęs, kaip teka saulė. O kada ji jau aukštai, aš vis tiek netikiu. Ji man ne pietuose. Bet žvaigždžių nėra.
— Yra, kaip nėra. Matai. Ten.
— O, dabar matau. Ten Grįžulo ratai. Pažįsti Grįžulo ratus?

Vėliau — tas pat:
— Aš čia gyvenu.
— Čia, šitame name?
— Čia.
— Antrame aukšte?
— Antrame.
— O kampe restoranas?
— Ne, siuivykla.
— Taip, siuivykla.
Tuojaus už kampo girdėjosi lenkų salės muzika ir tolimas įsismaginsiu vakarotojų triukšmas, kaip debesies ūžimas.
— Vestuvės turbūt, matai, kaip automobilis apkaitytas.
— Vestuvės. Aš mėgstu vestuves.
— Kodėl?
— Nežinau.
— Žiūrėk, kieno tas šunelis?
— Baltas.
— Eikš, nekandį?
— Jis ne mūsų. Mes turime didelį, pikta.
— Aš noriu pamatyti.
— Negalima, jis priiristas.
— Eikš, paglostysiu.

Kairėj pusėj, už kampo buvo lenkų salė, ir žmonės retkarčiai praeidavo, o dešinėj, ant kito kampo — baras. Raudonos Rupert alaus reklamos degė languose ir už stiklų matėsi baltas kelnis ir keletas galvų, užverstų ir bežiūrinčių į televiziją kampe. Baltas šunelis atsigulė ant laiptų ir padėjo galvą ant kojų.

iškovoti jo pasirinktam — gyvenvietei — New Yorkui ištisą atnaujintą pastatą jo, kaip „General Director and Film Curator“ kartu su Executive Director Robert Haller, vedamam Anthology Film Archives. (Tatai sukuriamą, siekiant išsaugoti esamą tokių filmų ir video medžiagą ir suteikti plačiai visuomenei — itin tiems, kurie tuo domisi, tą studijuoją ar, kaip menininkai, kuria — galimybę rasti suburtą, tą sukauptą vienoje vietovėje gūvų šaltinį.)

Jo 1976 metų gegužės 27 dienos *Le Monde* cituojami žodžiai: „Je suis citoyen américain, c'est tout. Une partie de moi-même restera à jamais en Lithuanie“ patvirtina jo žodžius toje atsiminimais įdeginčioje atrankoje visais to rinkinio puslapiams, akcentuojančiais, gimtąją kalbą, jo vidaus tarsi amžinąją ugnimi baltą degimą. Štai kelios ištraukos:

Ir tu, mano baltas Meyence, ir sunkūs krovinių, ir prekių laivai, ir dūmai, ir lietaus purkšlės, Bremenhaven.

Kur mano namai, kur kraštas mano, tėvynė?

Akiračiai ir miestai, upių tiltai, druskinės šiaurės lygumos, vėjo malūnai, ir rudens laukų platumos!

Aš išsinešiau kiekvieną sutiktą kvapą, kiekvieną daiktą, garsą, trapų ir kvepiantį laukų ir upių prisilietimą,

nešdamasis viską kartu, nuo pat vaikystės, alkanas vis, vis nesustodamas, prisirišdamas kiekvieno naujo susitikimo, gatvės žibinto.

O, tu, platioji, svaigalinga Amerika, savo raudonais kalnais, sodriom upėm, savo spalvotais miestais, išsiklojusiais vešliuos, begalinuose slėniuose, ant upių ir vandenynų, dundėdama savo uostais, degdama savo triukšmingais, plieniniais miestais!

O, tu, Niujorkas, savo skambančias stiklo rankas (merkes į minkštus debesis, į begalinį lietu — savo triukšmingom ir begalinėm gatvėm, savo ilgesiu apraizgęs kiekvieną mano valandą: kiekvieną gatvę, kiekvieną įlanką, aikštės ir parkai!

Bear Mountain, Hicksville, Lake Iroquois mažytiai Stony Brook namukai, (atsimėni, kaip tasyk rytą, žiūrėjome žemyn nuo vilos, jausdami,

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Lietuviai ekumenistai • Broliai Adolfas ir Jonas Mekai tarp literatūros ir kinematografijos • Jono Meko „Dienoraščiai, 1970 - 1982“ • Bronius Budriūnas apie kantatą „Per pasaulį keliauja žmogus“ • Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai • Amerikos liutonių dailininkų sąjungos sukaktis • Lietuvių operos „Parduotoji nuotaka“ • Nauji leidiniai • Chicago teatrose

Akinančiai baltas šviesumas

(Atkelta iš 1 psl.)

kaip kiekviena išgyventa minutė
smeigiasi gilyn, nebeišplešiamai,
kaip gyvento, kaip išjausto dalis,
kaip nuosavo, brangiausio:
kaip namai

Namai, namai. Kiekviena vieta,
kiekvienas akiratis, susitikimas, veidas:
kiekvienas sustojimas, pasižiūrėjimas -
susiršimas — namai.

Ar nedainavome tada, ilgesingai,
plaukydami ant Lake Iroquois — ir tavo
lino akys, Leonora, buvo pilnos vandens
ir mergautinio ilgesio, —

klausydamiės ežero tylumos, žiūrėdami
į pakrantės medžius, ir taškydami vandenį,
pamirę praeitį, ir laiką,
gyvendami akimirka —
ar sėdėdami prie Camp Oscawana, žiūrėdami
į Hudson, melynus kalvų kauburius,
į Connecticut naktį, pilną plačios, šimtmetinės
tylos, — ar nebuvom tasys pasinėre
vien tik į naktį? —

Ir, kiek toliau —

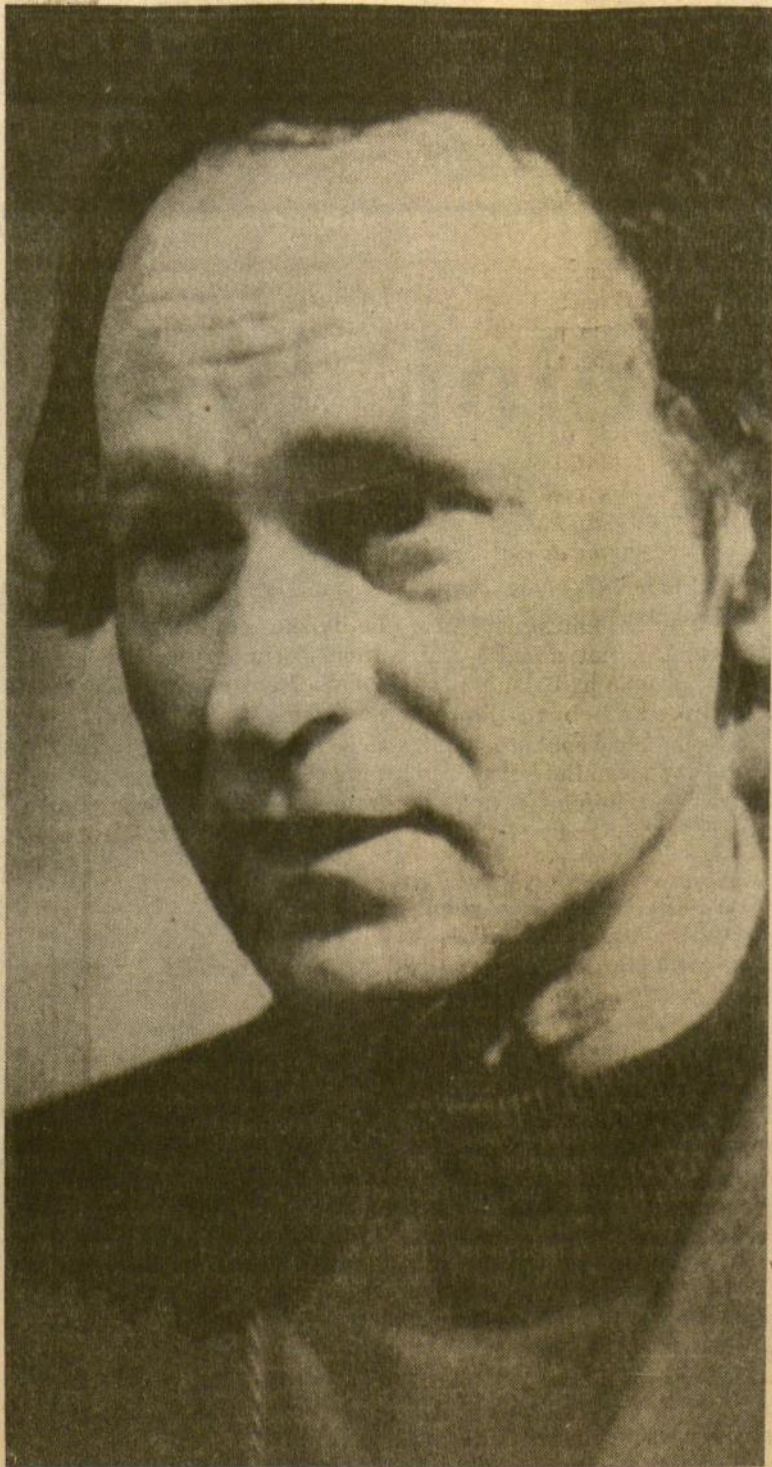
Sakyk, Leonora, ar galvojai tasys apie namus?

1973 metų sausio 6 dienos žurnalo *The New Yorker* „Profiles“ skyriuje, pavadintame „All Pockets Open“, — papuoštame B. Fuchs pieštu Jono Meko portretu, tose skiltyse paminėjęs ir Semeniškes, ir Biržus, ir Hamburgo priemiesčio Elmshorn, karo meto, priverčiamo darbo stovyklos septynis — vieną dieną, pasiryžę, „trūks plyš“: jie iš čia pabėgo — varguliavimo mėnesius; penkerių metų periodą D. P. stovyklose; Johannes Gutenberg universiteto studijas — čia vėl tas anksčiau minėtas Mainz'as!; *Zwitgsnius*; knygeles vaikams ir *Semeniškių idiles* (pirmoji — šapirografinė — laida buvo 200 neilustruotų ir 200 mano iliustruotų šapirografių priemonių raiziniiais egzempliorių, išspausdintų 1948 metais Kassel, Niederzwehren stovykloje; ją išleido „Giedra“); jų išlipimą New Yorke šalta, pilką lapkričio rytmetį 1949 metais, *The New Yorker* rašo: „draugai iš D.P. stovyklų juos priglaudė, kol susirado pastogę South Third Street, Williamsburg apylinkėje, tame pačiame bloke, kur kadaise yra gyvenęs Henry Miller“. Sekdami toliau — atrandame, sužinome, kad „nepraėjus nė trim savaitėm nuo jų atvykimo, Jonas jau buvo pasiskolinęs tris šimtus dolerių,

nusipirkęs 16 mm Bolex aparatą ir pradėjęs filmuoti kadrus dokumentiniam filmui apie Williamsburg rajoną, kai kuriuos iš jų vėliau panaudodamas įvadinėms scenoms *Reminiscences of a Journey to Lithuania*“.

Štai — pradžia!

Sekmadieninis 1965 metų rugsėjo 19 dienos *The New York Times* žurnalas (Section 6, part 1) pasakoja Alan Levy „Voice of the Underground Cinema“ aprašyme, kad „Kai Jono Meko pirmasis filmas *Guns of the Trees* buvo rodomas Festival of Two Worlds, Spoleto, Italijoje, festivalio įsteigėjas Gian Carlo Menotti išėjo, o viena grafienė apalpo“. Ir „Kai Meko tolimesnis filmas *The Brig* laimėjo Grand Prix de St. Mark Venecijoje, kaip geriausias dokumentinis filmas, Mekas painformavo teisėjas, jog tai visiškai nebuvo dokumentinis filmas, o realistinio vaidinimo nufilmavimas“. Selmiškumas? Ne, koval Taip pat: „Kritikui Dwight MacDonald Mekas yra „šventasis patronas New American Cinema, iš kurios dar vis tebelaukiu ko nors kinofilminio, ar tai būtų nauja, ar amerikietiška“. (MacDonald vis dėlto pripažįsta, kad Mekas yra „pasišventęs, savęs

Jonas Mekas

Nuotrauka Vytauto Mazelio

atsižandantis ir drąsus“). Tame pat rašiny taip pat pažymima, kad jo veikla pareikalauja nemažų išteklių, bet, kad Jono apskaičiavimais, per pastarąjį penkmetį jisai teturėjęs 2,000 dolerių — savų — pajamų. „Nieko jis neišleidžia savo asmeniskam patogumui... Iš tikrųjų jis neseniai buvo išmestas iš savo buto East 13th Street už tai, kad buvo jame apgyvendinęs per daug kitų filmininkų“. Ir baigia: „Šiuo metu jis gyvena iš lagamino

kažkur 90-tųjų numerių apylinkėje“. (Tai — 1965-tieji metai!) Tolygiose sąlygose broliai Mekai 1955 metais išleidžia pirmąjį jų žurnalo *Film Culture* numerį. Pirmasis numeris turėjo mano komponuotą viršelį ir buvo išspausdintas tėvų pranciškonų spaustuviėje — o aplaistytas Waldorf Astoria pokylyje, kurį — cituoju *The New Yorker* — „vienas draugas iš Foreign Press Association įstengė suruošti

pats būdamas jau sudėtinę jos dalimi. Nemažai poetas rašo apie kasdieniškus, net buitiskus dalykus. Jam buvo priekaištauta ir už prozaiskumą poezijoje. Nemanyčiau, kad poezijai yra nustatytos kokios nors ribos ar rezervatai, kur tik tam tikroje tematinėje teritorijoje ji gali būti poezija. Juodoje kasdieninėje duonoje poezijos galime rasti daugiau, nei šventiniame torte, nusagstytaime cukrinėm rožėm. Priklausio nuo išankstinio nustatymo, kurio nusikratyti nėra labai lengva netgi laisvoje visuomenėje.

Nelygumų savo kūryboje neišvengia nė vienas kūrėjas. Neišvengė jų ir Jonas Mekas *Dienoraščiuose*. Nejaukiai nuteikia gramatinės klaidos, apstu nevarotinių žodžių, tokių kaip „jak-rnos“, „nedaktekliai“, „neatsakomings“ ir pan. Reikėtų vengti ir tokių išsireiškimų kaip *laikraščiu ant galvos / prabėga / vyra*. Gal čia būta kiek išsiblašymo, bet save gerbiančiam rašytojui negalima tokias klaidas paleisti į viešumą. Tiesiog tam reikia paskirti daugiau laiko. Neaišku, ką veikia korektoriai, ar jie išvis yra. Netikęs knygos apipavidalinimas. Perverčiau visą knygą, bet taip ir neradau viršelio autorystės. Viršelį primena sveikatos ir higienos brošiūras, kurios mėtųdavosi Vilniaus poliklinikų laukiamuosiuose prieš trisdešimt metų. Juodi sunkūs ornamentai visai užgožia šriftą.

Yra Jono Meko eilėse pasimetimo: *Bastausi / aš / ir / bastausi / liūdnas / po / žodžių gatvės*; baimės dėl gimtosios kalbos: *plonais / krauju siūlais / mano kalba / laikosi / vaikystės / melio*; vaikystės pergyvenimų atgarsių: *Tik skausmas / vienas / liko / ismiges / skersai / ežerą*. Poetas, regis, blaiviai suvokia savo nesėkmių priežastis: *O aš einu, gyvenu, / apsvaigęs / atokas toks / kaip nepriguli*. / Visi sako: taip, / O aš: ne! Poetas bodisi civilizacija,

Mekams dovanai“. Vėliau jiems ilgą laiką gelbsti toks Harry Gantt, pasak žurnalo — savi-veiklininkas žurnalų leidyboje, besidomintis menais. Idomu, kad, kaip rašo tas pats Calvin Tomkins pacituotame *The New Yorker* straipsnyje, „Guns of the Trees“ laimėjo pirmą vietą „Second International Free Cinema Festival, Porretta Terme, Italijoje, 1962 metais, nurungdamas konkurentus iš 16 kraštų (tarp jų Truffaut *Jules and Jim*), ir buvo komerciškai rodomas čia ir užsienyje“. Kritikas Andrew Saris esą yra pasakęs: „Vienas iš svarbiausių dalykų apie Joną yra tai, kad jis niekada nėra pasidavęs nevilties nuodėmei“.

Abu aukščiau minėti straipsniai turi tiek detalių ir kruopščiai paruoštos medžiagos, kad laikiau būtina juos bent perbėgti akimis, sustojant daugeliu atvejų tam, kad galėtumėme susipažinti su mūsų pasaulinio garso atstovais filmų pasiekimų plotmėje. Aišku, itin tuo besidomintys atras daug ko, rašyto, apie brolius Joną ir Adolfą Mekus ir vokiečių, prancūzų, italų, japonų, taip pat ir rusų kalba, bet mums jie yra prieinami — ir užvis! — lietuvių kalba pasirodžiusiuose kūriniuose. Juose jie mums yra nepažinomi artimi, savi ir jų lietuviškumu praturtinantys.

Pacituokime patys sau vieno jų tartus žodžius: „Mes esame visų dalykų matas. Ir grožis mūsų kūrybos, mūsų meno, yra proporcingas mūsų pačių, mūsų sielų grožiui“.

Alberto Moravia, kitur, aptaria pirmąjį Jono Meko filmą „Guns of the Trees“ šiais žodžiais: „Il film di Jonas Mekas non ha niente di teatrale, non e una storia o narrazione, non ci presenta immagini che abbiano un particolare valore formale e rassomiglia invece moltissimo alla poesia moderna, specie a certa poesia angloamericana posteriore a Eliot e Auden“. Net ir nemokant italų kalbos, akivaizdu, kad šio italų rašytojo lūpomis Jonas Mekas įrinkuojamas į Eliot ir Auden pasiekimų gretas.

O kaip su Adolfu Meku ir jo laimėjusiu neginčijamą pripažinimą „Hallelujah the Hills“ filmu? Paryžiaus Institute des Hautes Etudes Cinematographiques, Fiche Filmographique no.

229 nagrinėdamas šitą „Valio kalvoms“ — „Hallelujah the Hills“, lukštėna tą jo pasiekimą net septyniais skyriais: „I. Documentation; II. La Trame; III. Analyse Dramatique; IV. Analyse Cinegraphique; V. Conclusion; VI. Sujets de Discussion; VII. Bibliographie“. Čia jis visų pirma konstatuoja tą Adolfo Meko kūrinių esant laimėjimu: „Immédiatement à sa sortie, il ne s'est presque pas passé un seul mois sans que ce film ne soit sélectionné pour représenter les Etats-Unis. Hallelujah les Collines a été présenté en France pour la première fois au cours de la Semaine de la Critique, à Cannes (mai 1963), il a ensuite été choisi pour les Festivals de Locarno (juillet 1963; Etoile d'Argent) — Montreal (août 1963) — New York (septembre 1963) — Mannheim (octobre 1963) et Londres (novembre 1963)“. Ketvirtame skyriuje, „Analyzėje“, sakoma: „Mekas veuille non seulement plonger le spectateur dans un univers loufoque mais surtout lui rendre la liberté par rapport à l'écran. A tout instant, on rappelle à celui-ci qu'Hallelujah c'est du cinéma“.

Penktame, „Conclusion“ skyriuje prieinama išvados, kad „Hallelujah les Collines est un film original et surprenant“. Ir: „Il est original dans sa conception même, par son histoire et par la manière dont elle est racontée, par l'invention alerte et la sauvagerie cocasserie dont il fait preuve, par le simple dépassement d'un univers non-sensique de jeux de mots et d'images pour un chant d'amitié et un témoignage de joie de vivre... Hallelujah les Collines est comme un courant d'air frais: on se demande qui a laissé la porte ouverte à tant d'enthousiasme et de fraîcheur“.

Pažiūrėkime, ką Adolfo pasirenka toliau. *Venice Festival Reviews*, 1965 metų rugsėjo 8 dienos „Variety“ skiltyje, Mosk pasirašytame „Double-Barreled Detective Story“ peržiūros komentavime randame, kad „Adolfas Mekas, kuris susuko avangardinį, niujorkiškės gamybos *Hallelujah the Hills*, dabar ateina su išradinga filmine fantazija, pagrįsta Mark Twain pasakojimu... Humoras prislopintas, bet visur linksminantis, ir filmas rodo ženklų, kad jis galės būti viešai rodomas specialiuose seansuose JAV ir užsienyje“. Bei: „Mekas ir vėl parodo, kad jis moka vartoti parodiją ir išgauna įtikinamą nekaltą vaidybą... Mekas nuosaikiai įveda savo vizualinius pokštus, ir todėl jie įtaigūs, kada panaudojami“.

Taip užvis, manding, fantazija? Tada eina filmas „Windflowers“: „Tai yra labai romantiškas ir elegiškas mažas pasakojimas — geresnis už pogrindžio filmus...“ „Mekas yra toks lyriškas filmininkas, kad jis atrodo labiau suinteresuotas kino menu, negu ideologija“, — rašo premijotoji kritikė Renata Adler 1968 metų vasario 23 dienos *The New York Times* recenzijų skyriuje, prieš tai įdokumentuodama, kad tatau yra filmas apie išsisukėlį iš karinės tarnybos. Skelbimuose, cituojant kritikų atsiliepimus, randame citatą iš *Variety*: „Kasdien didžiulė Adolfo Meko 1963 m. filmo *Hallelujah the Hills* įtaka darosi ryškesnė ir ryškesnė... vieno iš visos dekados linksmausių ir įtakingiausių filminių komedijų režisierius dabar savo kamerą atsuka į vieną šiandieninio jaunimo svarbiausių tragedijų“. Ir iš *Cincinnati Enquirer*: „Mekas savo širdy nešasi aistringą jautrumą visiems asmenims laisvės pažeidimams... tai, be abejo, motyvas, kurio vedamas jis susuko *Windflowers*“.

Jeigu šitas Adolfo filmas Renatos Adler yra įvedamas, kaip itin romantiška „little

story“, tai P. Adams Sitney — šiuo metu dėstas Princeton universitete — 1979 metais Oxford University Press išleistoje jojo knygoje *Visionary Film* (antroji laida), gvildenančioje amerikietiskąjį avangardą, rašydamas apie Jono filmą „Diaries, Notes and Sketches“ (1964-1969) ir taip pat „Reminiscences of a Journey to Lithuania“ (1971), paskelbia, kad jam tai yra „... romantinės autobiografijos pratimai“, ir tęsia: „Meko du dienoraščiai yra prarastos nekaltybės ir nepavykusio siekio jo susigražinti mito versijos. Jo įsipaigojimo šiai romantinei dialektikai credo yra straipsnis iš 1964 metų, „Notes on Some New Movies and Happiness“, kuriame jis sujungia pastabas apie Ken Jacobs, Ron Rice, Joseph Cornell ir kitų filmus su mintimis apie laimę ir liūdęsi iš savo vaikystės atsiminimų“. Tada P. Adam Sitney konstatuoja: „Supainioti vaizdiniai, pratveskiantys dideliu greičiu, sudaro centrinę ir dažniausiai pakartojamą metaforą dabartinės akimirkos laikinumu“. Aš noriu atkreipti jūsų dėmesį į „dabartinės akimirkos laikinumą!“

Kaip skaidriai jis tęsia toliau: „Nostalgiją gilesnei ir autentiškesnei gamtai iššaukia kalbami originalai ir pavadinimai. I Thought of Home“ pradžioje ir pabaigoje filmo ir „Laukas: a Field, as Wide as Childhood“ pirmojoje dalyje. Atstumą tarp dabarties momento ir nostalgijos pakartotinai aprėpia tekstas, pavadinimai; ir filmininko balsas yra vienintelė priemonė suriši išsklaidiusią praeitį — autoriaus vaikystę Lietuvoje — su filmuojančios kameros priklausomumu nuo jos dabartinės ir čionykštės vizualinės medžiagos“. Jisai pabrėžia ir kitą Jono Meko, filmininko, veiklos dirvą: „Joks amerikiečių avangardinio filmo menininkas negali lygintis suvokti su Jonu Meku, kaip poleminku“. Tėsdamas jis akcentuoja: „1958 metais (Jonas Mekas) buvo paskirtas *Village Voice* filmų kritiku. Iki ankstyvųjų 1960-tųjų metų laikraštis išaugo iš lokalinio į visame krašte prenumeruojama, turintį ypąč didelę įtaką menų srityje. Tad tuo laiku, kai jis pasidarė New American Cinema propaguotoju ir gynėju, Mekas jau buvo vienas įtakingiausių filmų kritikų Amerikoje“.

Šitie apie tą veiklą. Ir štai dar 35 puslapių talpos pasikalbėjimas su kritiku Scott MacDonald meno, teorijos, kritikos, politikos žurnale *October* — kuris yra leidžiamas Massachusetts Institute of Technology leidyklos Architektūros ir urbanistikos studijų institutui — 1984 metų vasaros numeryje (29). Dar — paskiausiai, bet ne mažiausiai reikšminga — filmų, kaip tokių, įvertinimas bei kritika. O kur dar — „Paradise Not Yet Lost“, apimaps „Trečiuosius dukrelės metus“ (1979)? Kur *Movie Journal: The Rise of a New American Cinema, 1959-1971*, rinkinys straipsnių iš *Village Voice* (New York: Macmillan, 1972)? Ir kur, kas ruošiamas? 1985 metais išleista naujausiam jo poezijos rinkinyje *Dienoraščiai, 1970-1982* ta pati kalba, ta pati nenusty-gimo liepsna, kaip ir visoje jo kituose rinkiniuose su praturtintuoju poezijoje, tęsiasi vis toliau ir toliau gyvenimo kelio skalda. (Tolygiai: ir Adolfo, rankraščiuose!)

Toji skalda — kiekvienam mūsų! Dvidešimt antrasis *Dienoraščių* eilėraštis skamba štai kaip:

Va,
eilėraštis,
tau.

Trys antelės
ant ledo
tupi.

(Nukelta į 3 psl.)

Skrendanti pušis

Apie Jono Meko „Dienoraščius, 1970 - 1982“

EDITA NAZARAITE

Jonas Mekas. DIENORAŠČIAI, 1970 - 1982. New Yorkas: Zvilginsiai, 1985. Spausdino Hauser Printing Company. 76 eilėraščių. Kaina — 5 dol. Gaunama „Drauge“.

Yra toks dailininko Stasio Eidrigevičiaus paveikslas: per niūriai mėlyna dangų skrenda pūsis žmogaus veidu, o jos vos bepasilaukiančias už žemės šaknis baigia nuėsti juodas šernas, piktom, raudonom akutėm. Būtent šis paveikslas man priminė perskaitytą Jono Meko poezijos knygą *Dienoraščiai 1970 - 1982*. Lakoniška. Paprasta. Liūdna.

Dienoraščiuose yra 76 eilėraščių, parašyti dvylikos metų laitarpiu, kuriuose autorius dalijasi savo mintimis, kartais — tik nuotaikomis ar nuojauta. *Dienoraščio* rašymas nėra išpažintis, tai daugiau autoriaus santykio su laiku fiksavimas. Iš karto į akis krinta poetinių priemonių taupumas. Nesu minimalizmu meno šalininkė, tačiau tokių formų menas gali sėkmingai egzistuoti. Tereikia prisiminti tradicinę kinų, japonų poeziją bei dailę. Taupiomis išraiškos priemonėmis kuriamas menas daug priklauso nuo vidinio užtaiso. Tai gana reiklus

ir pavojingas metodas, o jo griežtų reikalavimų nepaisymas gali nuvesti kūrėją į lėkštumą. Man regis, taip atsitiko su *Dienoraščiu* 14, 15, 41 ir 46 eilėrašciais. Užtat 19 eilėraštis — iš tikro tik vienas sakiny — bet kiek jame daug erdvės asociacijoms: *Ant / kranto / neramios / ir / išsigandusios / susikabinusios / prieš / vėją / laikosi / valty*. Tokios eilės yra bene geriausios šiame rinkinyje. Jų yra ir daugiau, pvz., 22, 25, 28. Trisdešimt antrame eilėraštyje poetas gražiai sugretina viltį su raudonuojančiom rudens uogom ir vaikų palteliais, tiesiogiai apie pačią viltį neužsimindamas. 43-me eilėraštyje, išvardinęs masinių žmonių žudynių vietas, poetas prieina išvados, kad, laiko tėkmėje, po vos matoma užmaršties migla, visi vieto-vardžiai telieka *ant baltų knygų / lankų / palaidi / žodžiai*. Žodžiai tiems, kurie nepergyveno tų žiaurumų. Jonas Mekas savo eilėraščiuose nemažai sumini ne tik visuotiniai žinomų vietovardžiai, bet ir daug žinomų pavardžių, kurios simbolizuoja tam tikrą pasaulėjautą arba pažiūras. Poetas, suminėdamas tokius vardus kaip Plato, šv. Jonas, Kantas ir pan., parodo, kokiuose išminties šaltiniuose ieškojo atsakymo į jį kankinančius

klausimus, kol galiausiai prisipažino: *Einu be vilties, / bet vis dar idealistas*, tuo pabrėždamas, jog jam neegzistuoja vienas autoritetas, ir kad į amžinus žmonių klausimus nėra užbaigtų atsakymų.

Už tų pavardžių vartojimą autoriui buvo prikištas grymasis apsiskaitymu. Nesinorėtų tikėti tokio priekaišto pagrįstumu. O galų gale, jeigu kažkoks miesčio-nis gali girtis pirkęs liuksusinį automobilį už keliadesimt tūkstančių ar dvarą už kelis šimtus tūkstančių, tai ne nuodėmė ir poetui pasididžiuoti savo erudicija. Juo labiau, kad šiais visuotinio raštingumo ir milijoninių tiražų laikais ne taip jau dažnas gali pasigarsinti pernelg didelių apsiskaitymu.

Yra Jono Meko eilėse pasimetimo: *Bastausi / aš / ir / bastausi / liūdnas / po / žodžių gatvės*; baimės dėl gimtosios kalbos: *plonais / krauju siūlais / mano kalba / laikosi / vaikystės / melio*; vaikystės pergyvenimų atgarsių: *Tik skausmas / vienas / liko / ismiges / skersai / ežerą*. Poetas, regis, blaiviai suvokia savo nesėkmių priežastis: *O aš einu, gyvenu, / apsvaigęs / atokas toks / kaip nepriguli*. / Visi sako: taip, / O aš: ne! Poetas bodisi civilizacija,

Lietuvių operos „Parduotoji nuotaka“

MYKOLAS DRUNGA

„Parduotoji nuotaka“. Trijų veiksmų Bedricho Smetanos opera, pagal Karelo Sabinos libretą. Lietuvių kalbon vertė Stasys Santvaras. Pastatė Lietuvių opera 1987 m. balandžio 25 ir 26 d. Morton East aukštesniosios mokyklos salėje, Cicero, Ill. Solistai: Daiva Mongirdaitė, Darrell Rowader, Gregory Frank, Bronius Kazėnas, Algirdas Brazis, Eglė Rūkštelytė-Sundstrom, Julius Savrimas, Audronė Gaižiūnienė, Marius Prapuolenis ir Gražina Stauskaitė. Dirigentas Robertas Arūnas Kaminskas. Režisierius Peter Amster. Choreografe Violeta Karosaitė. Chormeisteriai Alfonsas Gečas ir Audronė Gaižiūnienė.

Jei „gadyne“ būtų lietuviškas žodis, tai dabartinį čikagiškės Lietuvių operos laikotarpį būtų galima pavadinti „Kaminsko-Amsterio gadyne“. Šis laimingai susikompaktavęs muzikinės-režisūrinės vadovybės dvejetas pernai dovanojo mums stiprų „Vilių Teli“, o šiemet bene dar sėkmingesnę „Parduotąją nuotaką“. Užkariauta nauja operinio meistriškumo pakopa, kurią ir vėl viršyti kitais metais bus jau nepaprastai sunku. Pilnai pakaktų išlaikyti nors ir esamą lygį, tačiau neabejojame, kad mūsų „dinamiškasis duetas“ vis sieks — ir ko gero pasieks — aukščiau.

Dinamiškumo epitetas tiktu ypač režisūrai. Kurdamas mizansceną, Peter Amster galvoja polifoniškai, pagrindiniams vyksmams vis priešpastatydamas kokį nors šalutinį. Chorisai ne tik įeina, pastoviniuoja ir vėl išeina, bet kompleksiskai dalyvauja fabulos eigoje, savei-kaudami tarp savęs ir su solistais, o iš pastarųjų reikalaujama ne tik išsidaunuoti, bet ir suvaidinti, netgi susivaidinti. To ankstesniuose Lietuvių operos pastatymuose ne visada būdavo. Juk atsimenam krūvą tokių, kurie buvo labiau koncertai su kostiumais ir dekoracijomis, negu gyvas teatras. Tiesa, nebegirdėjome tokio galingo dainavimo, kaip Stasio Baro ir Danos Stankaitės laikais, tačiau užtat bent nenuobodžiavo žiūrovo akis.

O vis dėlto akis yra tik antraeilis operinio spektaklio priimtuvas. Pirmuoju eina ausis. Čia neteko nusivilti, nors kai kuriais atvejais ir pasigedome tokių vokalių pagėj, kuriomis kadaise buvo mūsų iškiliųjų solistų savo aukso amžiuje. Maloniū balsu „iš praeities“ atskambėjo tik *Daiva Mongirdaitė* (ir tatau sakome be jokios ironijos, kad ir nostalgijos). Mongirdaitė, viena iš mūsų operos veteranų, joje rečiau pasirodanti gal tik dėl geografinių nuotolių (gyvena prie

Scena iš Lietuvių operos „Parduotosios nuotakos“ pastatymo I-ojo veiksmo.

Nuotrauka Aleksandro Plenio

Bostono), Maženkos rolei tiko kaip pienas prie mėlynų. Muzikinių atžvilgiu jai absoliučiai nieko prikišti negalima. Jos lyrinis sopranas — ne lieso, o sodraus, spalvingo, sakytumė, saksofoniško kolorito, plačios amplitudės, vienodai gražus tiek tyliau, tiek ir garsiau dainuojant, su elastingai siekiamomis ir tvirtai pastatytomis aukštosiomis natomis. Frazavimas natūralus, lygus, jokių abejonių nekeliantis. Kai kas jos interpretacijoje pasigedo „temperamento“. Ir aš taip maniau po pirmojo (šeštadienio) spektaklio, tačiau išklauses antrojo (sekmadienį), supratau, kad taip galvojant klystama. Mongirdaitė pasirinko parduotąją nuotaką atvaizduoti ne pliausku, tuo labiau ne skandalistę ar isterikę, o ramią ir rimtą merginą, kuriai emocijų vieta — ne išorė, o širdy. Pagaliau ta kryptimi veda pati Smetanos muzika: pvz., trečio veiksmo nutylimo arijoje, kur būtų galėjęs prasiveržti slaviško tipo pasiutbė, kompozitorius Maženka duoda išsireikšti tik lyriškai sentimentaliam melancholijai. Solistė tą puikiai perdavė, visą emocinį krūvį sudėdama į švelnią melodinę liniją, kaip ir pirmo veiksmo arijoje bei ją sekusiame meilės duete su Jeniku (*Darrell Rowader*). Šis duetas, beje, buvo ir Rowaderio geriausias pasirodymas per visą spektaklį, o jau apie Mongirdaitę nėr ką kalbėti: kur jūs paskutini kartą matėt girdėjęt tokią jautrią ir subtilią meilės, ramybės bei laimės išraišką, kokia alsavo tiek iš Daivos veido, akių, tiek ir iš jos kaip medus tekančio balso?

O tačiau „Parduotosios nuotakos“ svorio centras ne romantiškoje meilėje, bet

sodriame kaimietiška humore. Užtat čia ir karaliavo tas, kuris pirmo (Kecalis), ir tas, kuris buvo peršamas (kvailelis Vašekas). Šie du vyrai sudarė visą veiksmo ašį ir savo genialiu komizmu, galima sakyti, viską nusinešė. Pirmą kartą lietuviams dainavęs bosas *Gregory Frank*, pažįstamas iš Chicago's Lyric operos, buvo balsiškai ir vaidybiškai idealus piršlys. Balsas sodrus, skaidrus, lankstus ir ryškus per visą diapazoną — nuo žemųjų iki aukštumų. O vaidino su nenu-slūgstancia energija ir neišsenkančiu išradinumu, taikliais mostais, pristojimais ir pašnibždėjimais rikiuodamas kitus veikėjus ir visą laiką kombinuodamas, iki kol patsai persikombinavo ir buvo gražingai išvartytas nuo scenos. *Gregory Frank* — opera buffa stiliaus meisteris, ir jeigu reikėtų skirti žymenį už geriausią viso spektaklio solistą, balsuotiau tikriausiai už jį.

Nuo jo beveik neatsilikio *Bronius Kazėnas* Vašeko partijoje, kurioje dainavimo nedaug, bet progų linksminėti žiūrovus — labai. Yra dvi šio vaidmens sampratos. Vieni artistai Vašeką supranta tik kaip šiaip sau „lėtos orientacijos“ vyrą, sakytumė, žioplį arba mulkį. Kiti jame įžiūri tiesiog silpnąprotį („kaimo idiotą“). Kazėnas pasirinko antrąjį variantą. Kai kas pasakys, kad nėra ko juoktis iš mikčiojančių ar protiškaai atsilikusių žmonių nelaimingų savybių. Tai jautri ir humaniška reakcija, bet, deja, jau nuo senų laikų egzistuoja kaip tik tokių tipų vaizdavimo komiškoji tradicija, kurią ne Kazėnas išgalvojo ir ne Kazėnas išveis. Jis ją tik pasinaudojo — ir pasinaudojo itin gambiai. Pas jį viskas buvo

kuo tiksliausiai pajungta tobulam kvailio portretui sukurti: ir veido mimika, ir gestai, ir kojų judesiai, ir viso kūno laikysena. Jau manėme, kad mums tas durnius nusibos, bet štai, trečiajame veiksmo, bevaiddamas loki, jis atrado naujų mostų, tuo įrodėdamas, kad, gražios moters (*Esmeraldas*) — *Audronės Gaižiūnienės* — pakintas, net ir idiotas sugeba vaidybinių išteklių sukūrė visiškai originalų „riešutą“ hibridą („a new and improved brand of nut“). Kazėnas toks geras aktorius, kad beveik užmiršome jį kaip dainininką. O ir čia nereiktų apsirikti: jis turi nedidelį, bet gražų tenoriuką, puikiai valdomą. Jis vienintelis iš visų solistų nedirščiojo ir dirigenta, ir tai nenuostabu: Kazėnas pats yra profesionalus dirigentas bei kompozitorius, muzikos studijas apvainikavęs daktaratu. (Beje, pernai jis „Viliuje Telyje“ atliko visiškai skirtingą Gesslerio adjutanto Leutholdo rolę; tai irgi įrodo jo artistinio talento platumą.) Iš jo, kaip nepaprastai apdovanoto, daug tikimės, netgi pranašaudami, kad vieną dieną jis mūsų muzikiniam gyvenime užims lemiamą poziciją (jei ne kaip solistas, tai gal, kai reikės, kaip dirigentas, Kaminsko įpėdinis?).

O jei užsimenam *Roberto Arūno Kaminsko* įpėdinystę, tai tik dėl to, kad jaučiame, jog šis jaunasis vyras, atidavęs tokią didžiulę duklę Lietuvių operai, galėtų ir turėtų pakelti sparnus į aukštesnes sferas. Mūsų operai garbė

turėti (ir išlaikyti) Kaminską dirigentu, bet būtų nemažesnė garbė kada nors skaityti ir tokią žinią: to ar kito garsaus orkestro vadovas *Robertas Kaminskas* savo profesinę karjerą pradėjo nuo Lietuvių operos Chicagoje. Kodėl tik kitų tautybių dirigentai gali užimti didžiulius orkestrinius postus, o lietuvis — ne? Tad to Kaminskui ir linkime. Linkėjimo pagrindas — šaunus pasirodymas kiekvieną kartą, kai tik jis į rankas paima batutą. Ir ši syki stebino Kaminsko pasiekta ansamblinė (orkestro, choro ir solistų) darna, beveik absoliuti precizija. Jei sugeba jis išgauti tokius rezultatus su atlikėjais, kurių nemaža dalis tėra mėgėjai, įsivaizduokit, ką jis padarytų su tikrais profesionalais!

Mėgėjų daugiausia tarp choristų, o šie, kaip įprasta, skambėjo šauniai, balansuotai, tik lygiai porą kartų ritmiškai greitesnėse vietose truputį „susipykdami“ su dirigentu (tai ir vienintelė jų mėgėjiškumo žymė). Kolektyvinė disciplina ženklinio ir šioje operoje gausius solistų ansamblius, nuo duetų iki seksteto. Visi dainininkai gerai dirbo, net ir tie, kurių silpnesnė balso medžiaga. Šalutinėse partijose gražiai pasirodė du skirtingus motinos tipus sukūrusios *Eglė Rūkštelytė-Sundstrom* ir *Gražina Stauskaitė* (viena šiltesnė, pasyvesnė, kita atšiauresnė ir aktivesnė), o taip pat ir du priešingo būdo tėvai — gaspadoriškasis, lyg ir truputį pasimetęs *Algirdas Brazis* ir šiltesnis *Marius Prapuolenis*, turėjęs ir prisijaukinto žmogėdros-indeno rolę. *Audronė Gaižiūnienė* kaip ir per droviai pavaizdavo ispanę *Esmeraldą* (jos fletinis balsas gal taipgi ne visiškai atitiko šios agresyvos bei vulgarios moteriškos charakterio), o *Julius Savrimas* buvo skardus ir įtikinantis cirko vadovas. Bet visi ir visur dainavo į toną, į taktą, į tempą ir sukūrė kokį nors atmintiną savo vaidmens vaizdelį.

Apie baletą kol kas mažai tenusimanau (norėčiau išmokti), tad galiu kalbėti tik apie tai, kaip man atrodė ir kas patiko. O stebėjus per ilgą eilę spektaklių tiek (anksčiau) pačios *Violetos Karosaitės*, tiek ir jos studijos mokinių pasirodymus, man atrodė, jog Karosaitė savo choreografiniuose sprendimuose linkusi lyg ir į tam tikrą vienodumą. (Neseniai teko matyti Hubbard Dance Co. spektaklį, ir čia kažkaip atrodė kitaip: idomiau ir įvairiau. Bet gal šitaip many kalba tik neišmanėlis?) Patiko antro ir trečio veiksmo solistas šokėjas *Alexis Sauchez*, bet ir jo judesiuose man vaidenosi *Violeta*. Patiko ir liaunos šokėjos, ypač leopardės, bet manau, kad jos būtų patikė ir tuo atveju, jei ne straksėtų... Kostiumai, kaip visada, žavūs, pilni spalvos ir kontrastų. Baletui juos projektavo Karosaitė, siuvo Lydija

Nauji leidiniai

• **HEIMATGRUSS.** Jahrbuch der Deutschen aus Litauen fuer 1987. Leidžia: Landsmannschaft der Deutschen aus Litauen. Redaktorius: Alfred Franzkeit, P.I.R., In den Wiesen 3, 2839 Wehrbleck, Bundesrepublik Deutschland. Metrašcio kaina — 6,30 DM.

Iš Lietuvos kilusių vokiečių draugijos 1987 metų metrašcio tema — „Altwerden und Altsein“. Idomiai apie savo nerūpestingą pensininko gyvenimą rašo Georg Groneberg. Ryto metu jis triušiasi virtuvėje ir dainuoja dainas, retkarčiais lietuviškas, kurias prisimena iš savo vaikystės. Tik miesto parke jis nedainuoja, nes Vokietijoje žmonės, dainuojantį pamatę, sako: „Jis pasigėręs“. „Taip, čia ne taip, kaip pas mus Lietuvoje, ypač kaime, kur galėdavai savo dainą visa gerkle lauke dainuoti ir niekas blogo apie tai nepagalvodavo“. Taip pat idomus Otto Lange prisiminimų pluoštas — jis aplanko pažįstamo šeima Rockford, Illinois, ir dalyvauja 1983 metų Dainų šventėje Chicagoje, sugrįžta į Lietuvą aplankyti gimtųjų Kybartų. Daugelyje rašinių atsispindi saulėtos vaikystės Lietuvoje prisiminimai. Metraštyje taip pat randame redaktoriaus kun. Alfred Franzkeit išverstą į vokiečių kalbą Česlovo Grincevičiaus pasakojimą „Pirmasis sniegas“.

gas“, kuriame aprašomas ištikimasis šunelis Pukis ir šuniškomis akimis matomi pirmieji rusų okupacijos metai Kaune. Pasakojimas yra paimtas iš mūsų rašytojo Česlovo Grincevičiaus naujosios knygos *Vidudienio varpai* (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1985), laimėjusios 1985 metų Lietuvių rašytojų draugijos literatūros premiją.

• **LAIŠKAI LIETUVIAMS.** Nr. 4 (1987 balandis). Religinis ir tautinės kultūros žurnalas, leidžiamas tėvų jėgų. Redaktorius — Juozas Vaišys, S.J. Administratorė — Aleksandra Likanderienė. Adresas: 2345 West 56th Street, Chicago, Illinois 60636. Metinė prenumerata — 10 dol., atskiras numeris — 1 dol.

Šis numeris gausus dėmesio vertais straipsniais: Pauliaus Rabikausko, S.J., „Krikščionybės kelias į Lietuvą“, Vytauto Bagdanavičiaus, M.I.C., „Lietuviškosios katalikybės šaknų beiškant“, Antano Saulaičio, S.J., „Išginingoji Lietuvos istorija“, Petro Dauginio, S.J., „Gyvąją krikščionišką dvasią pripildytas gyvenimas“, A. S. „Nuo lopšio iki karsto“. Idomūs jaunų autorių pasisakymai apie jų religinio ir tautinio gyvenimo patirtį.

Chicago teatruose

Rečitalis St. Xavier kolegijoje

Chicago pietuose esančio St. Xavier kolegiją lanko ir šiek tiek lietuvių. Tai rūpestingai vedama mokykla, plačiau besirūpinanti kultūrinėmis apraškomis. Balandžio 22 d. joje buvo solistės Mary Johnston, soprano rečitalis. Ji pati toje kolegijoje profesoriauja, yra gavusi muzikos bakalaureatą Los Angeles mieste. Yra dainavusi Towson valstybinio universiteto operos pastatymuose, o taip pat su Hilton operos bendrove. Šiame rečitaly jai palyda fortepijonu sudarė Melody Lord-Lundberg, irgi profesoriaujanti St. Xavier kolegijoje.

Koncertas žavėjo klasikineis melodijomis — Purcell, Scarlatti, Ravel kūriniais bei Benjamin Britten harmonizuotomis britų salų dainomis.

Solistės balsas švelnus, skambus, išlavintas. Reikšminga, kad ji ir toliau, nors pati profesoriaudama, lavina balsą. Pažymėtina, kad jos vyras yra laikraščio *The Chicago Catholic* redaktorius ir rečitaly dalyvavo su visais keturiais jų jaunameičiais vaikais.

Didelis rečitalio praturtinimas buvo instrumentinė palyda, atliekant italų kompozitoriaus Scarlatti dainas. Čia buvo smuikai, violončelė, fleita, harpsikordas. Solistė sklandžiai koncertą atliko anglų, italų, prancūzų kalbomis. Publikos pasitenkinimo paskatinta, bisui dar davė „Vedrai, Carino“ ariją iš Mozarto Don Giovanni.

Juoz. Pr.

JAPONŲ MOKSLINIS SATELITAS

Vasario 5 d. japonai iškėlė erdven satelitą, pavadintą Ginga (japoniškai galaktika). Jis iš 590 km aukščio orbitos stebės rentgeno (X-rays), gama spindulių ir kt. radiaciją erdveje.

Lietuvių operos „Parduotosios nuotakos“ II-ojo veiksmo scena: Jenikas (*Darrell Rowader*) pasirašo apgaullą sutartį; prie stalo sėdi Krušina (*Algirdas Brazis*), už jo stovi

piršlys Kecalis (*Gregory Frank*); juos stebi motina Ludmila (*Eglė Rūkštelytė-Sundstrom*), prieky, dešinėje, ir pasipiktinę kaimiečiai (Lietuvių operos choras).

„Parduotosios nuotakos“ III-ojo veiksmo scena: Vašekas (*Bronius Kazėnas*) ir Esmeralda, cirko artistė (*Audronė Gaižiūnienė*). Nuotraukos Aleksandro Plenio